

Omaishoitajaliiton toiminnanjohtaja Sari Tervonen ja koordinaattori Malla Heino suomensivat Eurocarersin strategian ”Enabling carers to care”. Käännös on epävirallinen. Virallinen englanninkielinen dokumentti on verkossa osoitteessa:

[http://www.eurocarers.org/userfiles/files/Eurocarers%20Strategy_final\(1\).pdf](http://www.eurocarers.org/userfiles/files/Eurocarers%20Strategy_final(1).pdf)

Kuinka mahdollistaa omaishoitajien panos? EU strategia omaishoitajien tukemiseksi ja voimaannuttamiseksi

10 toimenpiteen ohjelma omaishoitajaystävällisiin yhteiskuntiin Euroopassa

- 1 Määrittele ja ota huomioon omaishoitajat
- 2 Tunnista omaishoitajat
- 3 Arvioi omaishoitajien tarpeet
- 4 Tue sektorirajat ylittävää (moniammattilista) hoitokumppanuutta yhdessä kotisairaanhoidon ja -palvelun kanssa
- 5 Opasta ja ohjaa omaishoitajia tarvittavan tiedon äärelle koskien hoivaa, hoitoa ja niiden yhteensovittamista muun elämän kanssa
- 6 Kiinnitä huomiota omaishoitajien terveyteen ja ehkäise terveyshaittoja
- 7 Mahdollista omaishoitajien vapaat
- 8 Tarjoa omaishoitajille valmennusta ja tunnista heidän osaamisensa
- 9 Ehkäise omaishoitajien köyhyyttä ja anna mahdollisuus aktiiviseen työssäkäyntiin/kouluttautumiseen
- 10 Tuo esiin omaishoitajien tarpeita kaikilla olennaisilla politiikan alueilla

Johdanto

Väestön ikääntyminen lisää vanhuuteen liittyvien sairauksien esiintymistä ja hoivan tarpeita muodostaen siten vakavan kestäväyystestin sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmille Euroopassa. Tutkimusten mukaan omaishoitajat ja läheiset vastaavat 80 % kaikesta hoivasta Euroopassa. Naisten osuus on tästä noin 2/3, pääosin tyttären (miniöiden) ja puolisoiden tuottamaa hoivaa. Arvioiden mukaan epävirallisen hoivan taloudellinen arvo EU:ssa - prosenttiosuus pitkäaikaishoidon kokonaiskustannuksista - vaihtelee 50 %:sta 90 %:iin. Vaikka omaishoitajat ovatkin tärkeimpiä ikääntyvien yhteiskuntien hoivan haasteisiin vastaajia, tulee heille jatkossakin turvata oikeus vapaaseen valintaan ja henkilökohtaiseen autonomiaan koskien omaishoitoa.

Tämän strategian tavoitteena on määritellä 10 toimenpidettä, joilla Eurocarers verkostoineen toteuttaa omaishoitajaystävällistä yhteiskuntapolitiikkaa, joka tunnustaa, tukee ja vahvistaa omaishoitajia johdonmukaisesti ja kokonaisvaltaisesti Euroopassa. Strategia on suunniteltu auttamaan päättäjiä toimimaan EU:n sekä kansallisella ja alueellisella tasolla lujittaakseen olemassa olevia, joskus näennäisiäkkin lähestymistapoja, ja tuottamaan uusia tietopohjaan perustuvia aloitteita omaishoitajien oikeuksien edistämiseksi. (Samoin strategian on suunniteltu auttavan kaikkia muita asianosaisia ja sidosryhmiä, jotka voivat kohentaa omaishoitajien elämän laatua yhdessä heidän kanssaan ja jotka voivat vaikuttaa omaishoitajille annettavaan tukeen.) Tässä strategiassa luetellut toimenpiteet ovat tiiviisti yhteydessä toisiinsa ja niitä tulee tarkastella kokonaisuutena.

Strategian toimenpiteet ovat linjassa sellaisen hoivatulevaisuuden kanssa, joka

- hyväksyy yksilöiden, omaishoitajien, perheiden ja yhteisöjen näkökulman osallisina ja edunsaajina, palvelun käyttäjinä suhteessa luotettaviin hoitojärjestelmiin, jotka vastaavat heidän tarpeisiinsa ja toiveisiinsa
- kunnioittaa ihmisten oikeutta valita vapaasti, haluavatko he olla omaishoitajia ja missä määrin he haluavat osallistua hoitamiseen
- tunnustaa ja arvostaa omaishoitajat tasavertaisina hoitokumppaneina
- tukee ja voimaannuttaa omaishoitajia vastaamaan hoitovastuustaan luottavaisin mielin ja hyvinvoivina sekä elämään myös muuta elämää hoitovastuun ohella
- ehkäisee tilanteita, joissa omaishoitajat joutuvat epäedullisiin asemiin tai syrjityiksi omaishoitajuutensa takia

10 toimenpiteen ohjelma omaishoitajaystävällisiin yhteiskuntiin Euroopassa

1 Määrittele ja ota huomioon omaishoitajat

Omaishoitajat ovat välttämättömiä niin pitkäaikaissairaiden ja vammaisten henkilöiden hoidossa kuin EU-maiden kansantalouksille. Päätöksentekijät eivät kuitenkaan yleensä pysty vastaamaan omaishoitajien tarpeisiin, koska epävirallisen hoidon määritelmät ovat kapeita ja rajoittuneita. Lisäksi omaishoitajuuden määritelmät näkyvät puutteellisesti lainsäädännössä.

Mitä pitäisi tehdä?

- ➔ Kansainvälisten/EU:n sekä kansallisten ja alueellisten viranomaisten olisi pyrittävä sopimaan selvästä ja laaja-alaisesta epävirallisen hoidon määritelmästä Eurocarersin käyttämän määritelmän mukaisesti.
- ➔ Tämän laajan määritelmän avulla pitäisi toteuttaa ja vahvistaa systemaattisesti ja ennakoivasti omaishoitajien oikeuksia ja esittää periaatteita omaishoitajien tukemiseksi tällä hetkellä ja tulevaisuudessa.

Eurocarersin määritelmä omaishoidosta: Omaishoitaja on henkilö, joka yleensä ilman korvausta hoivaa pitkäaikaissairasta, vammaista tai muuta pitkäaikaisessa terveys- tai hoivatarpeessa olevaa henkilöä ja tekee sen ammatillisen ja virallisen järjestelmän ulkopuolella.

(Vrt. Omaishoitajaliitto käyttää Suomen omaishoidon verkoston määritelmää, jonka mukaan omaishoitaja on henkilö, joka pitää huolta perheenjäsenestään tai muusta läheisestään, joka sairaudesta, vammaisuudesta tai muusta erityisestä hoivan tarpeesta johtuen ei selviydy arjestaan omatoimisesti.

Suomen lainsäädännössä omaishoitaja käsitetään suppeammin henkilöksi, joka saa omaishoidon tukea.

ks. lisää <https://omaishoitajat.fi/omaishoidon-tietopaketti/mita-on-omaishoitaja/>)

2 Tunnista omaishoitajat

Kasvavasta hoivaan ja hoitoon liittyvästä kysymyksestä huolimatta omaishoitajat ovat yhä suurelta osin näkymätöntä ja aliarvostettua työvoimaa monissa EU-maissa. Kun omaishoitajat tunnistetaan varhaisessa vaiheessa ja heitä tuetaan asianmukaisesti, pystyvät he paremmin jatkamaan hoitovastuussaan ja huolehtimaan omasta hyvinvoinnistaan.

Mitä pitäisi tehdä?

- ➔ Viranomaisten ja sidosryhmien pitäisi lisätä tietoisuutta epävirallisesta hoidosta ja kerätä tietoa omaishoitajien määrästä, omaishoidon muodoista, omaishoitajien tarpeista ja toiveista kansallisilla väestö- ja kyselytutkimuksilla.
- ➔ Hoitotyön ammattilaiset ovat eturintamassa tukemassa omaishoitajia, joten ammattilaisille pitäisi tiedottaa omaishoidosta ja heitä pitäisi kouluttaa tunnistamaan, tukemaan ja tekemään yhteistyötä omaishoitajien kanssa.

3 Arvioi omaishoitajien tarpeet

Omaishoitajilla tulisi olla mahdollisuus palvelutarpeen arviointiin, joka saataisi helpottaa heidän elämäänsä. Tämä mahdollistaisi yksilöllisten tukitoimien kehittämisen, mikä vuorostaan voi helpottaa muutosten kohtaamista. Omaishoitajajärjestöt ovat olennaisessa roolissa tässä prosessissa yhdistämällä omaishoitajat arviointimenetelmien yhteiskehittämiseen ja tukemalla niiden levitys- ja käyttöönottoprosessissa.

Mitä pitäisi tehdä?

- ➔ Viranomaisten olisi ryhdyttävä toimiin kehittääkseen ja parantaakseen mahdollisesti jo olemassa olevien arviointimenetelmien laatua, jotta hoitosuunnitelmat voidaan mukauttaa omaishoitajien todellisiin tarpeisiin (sen perusteella, kuinka hoitaminen vaikuttaa omaishoitajan elämään, mukaan lukien esimerkiksi fyysisen, psyykkisen ja emotionaalisen tuen tarve ja pystyykö tai haluaako omaishoitaja jatkaa hoitovastuutaan).
- ➔ Viranomaisten pitäisi tunnistaa, edistää ja tukea sekä ottaa mukaan omaishoitajajärjestöjä arviointimenetelmien kehittämiseen.

4 Tue sektorirajat ylittävää (moniammattilista) hoitokumppanuutta yhdessä kotisairaanhoidon ja -palvelun kanssa

Hoidon, palveluiden ja tuen yhteensovittaminen tarkoittaa, että hoidon kehittäminen ja suuntaaminen toteutetaan tehokkaasti siten, että käyttäjät saavat jatkuvat ennaltaehkäisevät, hoitavat ja kuntouttavat tuki-interventiot tavalla, joka sopii heidän muuttuviin tarpeisiinsa ja joka on saumattomasti saatavilla sosiaali- ja terveydenhuollon eri tasoilla.

Omaishoitajien olisi oltava keskeisessä asemassa hoidon suunnittelussa, palvelumuotoilussa ja niiden toimittamisessa apua ja tukea tarvitseville hoidettaville läheisilleen ja suhteessa heidän omiin tuen tarpeisiinsa. Tässä yhteydessä omaishoitajia on pidettävä hoitokumppaneina.

Mitä pitäisi tehdä?

- ➔ Kumppanuus asiaankuuluvien toimijoiden, kuten omaishoitajien, kanssa, olisi luotava sen varmistamiseksi, että hoitopalvelut vastaavat yhteisön tarpeisiin tehokkaasti sekä yksilöllisesti ja kokonaisvaltaisesti.

5 Opasta ja ohjaa omaishoitajia tiedon äärelle koskien hoivaa, hoitoa ja niiden yhteensovittamista muun elämän kanssa

Omaishoitajien on usein otettava hoitovastuu ilman ennakkovaroitusta tai -suunnitelmia. Useimmat omaishoitajista eivät ymmärrä olevansa omaishoitajia. Asian ymmärrettyään he joutuvat usein ponnistelemaan saadakseen perustietoa siitä, mitä omaishoitajuus tarkoittaa, mitä ovat edut ja tuet, tukipalvelut, työssäkäynti omaishoitajuuden ohella, vapaat, valmennus ja mitkä ovat mahdolliset seuraukset omaishoitajuudesta heille itselleen ja hoidettavalle läheiselle.

- ➔ Olisi ryhdyttävä toimenpiteisiin yhden luukun periaatteen kehittämiseksi, jotta omaishoitajat voivat saada tietoa hoidosta ja omaishoitajuudesta sekä käytettävistä tukitoimista tarjotakseen laadukasta omaishoitoa ylläpitäen samalla omaa antoisaa ja hyvinvointia tuottavaa elämäänsä. Tieto- ja viestintätekniikkaan perustuvat ratkaisut ja vertaistuki tarjoavat suuria mahdollisuuksia, minkä vuoksi niitä olisi edistettävä ja tuettava.

6 Kiinnitä huomiota omaishoitajien terveyteen ja ehkäise terveyshaittoja

Omaishoitajilla on usein huono fyysinen ja psyykinen terveydentila omaishoitajuuden seurauksena, jos he eivät ole saaneet riittävästi tukea. Varhaisempi omaishoitajuuden tunnistaminen ja tuki sekä erityiset ennaltaehkäisevät toimenpiteet ovat siksi välttämättömiä omaishoitajien terveyden ja hyvinvoinnin ylläpitämiseksi, kielteisten terveysvaikutusten ehkäisemiseksi ja noidankehän välttämiseksi, jossa omaishoitajat voivat entistä huonommin ja tarvitsevat lopulta mahdollisesti itse hoitoa.

Mitä pitäisi tehdä?

- ➔ Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille olisi kerrottava omaishoitajuuden aiheuttamista terveysriskeistä, ja terveystarkastukset olisi järjestettävä järjestelmällisemmin omaishoitajien hyvinvoinnin edistämiseksi.
- ➔ Terveyden edistäminen, neuvonta ja valmennus tarjoavat hyviä mahdollisuuksia ehkäistä omaishoitajille aiheutuvia kielteisiä terveysvaikutuksia. Omaishoitajien fyysistä / psyykkistä terveyttä on edistettävä aktiivisesti ja räätälöidysti.
- ➔ Omaishoitajien mahdollisuutta saada psyykkistä tukea omaishoitokeskuksista, pitkäaikaissairaus- ja vammaisjärjestöistä sekä terveyskeskuslääkäreiltä ja perusterveydenhuollon ammattilaisilta tulee tukea.

7 Mahdollista omaishoitajien vapaat

Omaishoitajan vapaata hoidosta pidetään usein tärkeimpänä ja yleisenä tukimuotona, joka lievittää omaishoitajien kokemaa kuormitusta ja stressiä. Tällainen vapaa omaishoitajille voi olla lyhytaikaista tai pidempikestoista. Jatkuva ja kuormittava hoitovastuu ilman vapaata olemisen voi aiheuttaa vakavia sosiaalisia- ja terveysriskejä. Jos omiin henkilökohtaisiin ja sosiaalisiin tarpeisiin on vain vähän aikaa, voi se johtaa eristäytymisen kokemukseen.

Mitä pitäisi tehdä?

- ➔ Tarvitaan toimia, joilla varmistetaan vapaat tilapäishoidon järjestelyin, esimerkiksi tukemalla taloudellisesti vapaan järjestämistä. Vapaan aikaisen hoidon saatavuutta tulee kehittää, myös niin, että sitä on saatavilla maantieteellisesti riittävän lähellä.
- ➔ Paikallisviranomaisten tulisi aktiivisesti tarjota ja tukea vapaiden järjestymistä kotona tai kodin ulkopuolella yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

8 Tarjoa omaishoitajille valmennusta ja tunnista heidän taitonsa

Omaishoitajien valmennus lisää omaishoitajien itseluottamusta ja edistää omaishoitajia toimimaan laadukkaasti ja pidempään omaishoitajina. Näin he itse ja hoidettava läheinen pysyvät pidempään hyvinvoivina. Hyvin valmennetuille ja tuetuille omaishoitajille suunnattujen ennaltaehkäisevien tukitoimien on dokumentoitu välttävän tai viivästyttävän hoidettavan läheisen sairaalahoitoon tai pitkäaikaishoitoon joutumista.

Kun omaishoitajien omaishoidossa oppimia monia taitoja, joskus hyvin teknisiäkin, tunnustetaan, kehitetään ja vahvistetaan, tarjoutuu myös hyviä mahdollisuuksia lisätä omaishoitajien ja hoidettavien hyvinvointia sekä lisäksi edistää hoitojärjestelmien kestävyttä ja EU:n (naisten) työllisyystavoitteita.

Mitä pitäisi tehdä?

- ➔ Omaishoitajien ohjaukseen ja valmennukseen tulee panostaa, jotta heidän taitojaan voidaan vahvistaa ja parantaa hoidettavien saaman omaishoidon laatua sekä maksimoida omaishoitajien mahdollisuuksia pysyä työelämässä ja hyödyntää heidän hankkimaansa osaamista omaishoidon lisäksi muualla. Omaishoitajajärjestöjen asiantuntemus sekä viestintä- ja informaatioteknologiapohjaisten ratkaisujen tarjoamat mahdollisuudet ovat valtavat ja niitä on syytä selvittää lisää.
- ➔ Omaishoitajuuden tuottaman mahdollisen lisäarvon todentamisen / sertifiointin mahdollisuuksia pitää tutkia ja sen kautta lisätä omaishoitajien osaamisen arvostusta sekä edesauttaa heidän työmarkkinoille pääsyään tai palaamistaan.

9 Ehkäise omaishoitajien köyhyyttä ja anna mahdollisuus aktiiviseen työssäkäyntiin/kouluttautumiseen

Omaishoitajuus ei saa aiheuttaa taloudellisia vaikeuksia, sosiaalista syrjäytymistä eikä työstä tai opiskelusta luopumista. Omaishoitajien, jotka haluavat ja pystyvät opiskelemaan tai käymään töissä, olisi saatava mahdollisuus siihen, eikä heitä saisi omaishoitajuuden vuoksi syrjiä. Heitä olisi tuettava koulussa / yliopistossa ja työpaikoilla, jotta he säilyttävät työllisen asemansa.

Omaishoitajilla olisi myös oltava mahdollisuus elinikäiseen oppimiseen, jatkokoulutukseen ja korkeakoulutukseen sekä osaamisensa kehittämiseen tavalla, joka ottaa huomioon heidän omaishoitajavelvollisuutensa. Tämä on olennaista köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen välttämiseksi, ja se on erityisen tärkeää ottaen huomioon sukupuolten palkka- ja eläke-erot Euroopassa sekä EU:n tavoitteet koulutuksessa, työllisyydessä ja talouskasvun edellytyksissä.

Mitä pitäisi tehdä?

- ➔ Omaishoitajille annettavaa taloudellista tukea – omaishoidon palkkiona tai muina etuuksina – tulee kehittää ja säädellä lisää. Taloudellisen tuen tason tulee olla riittävän suuri, jotta se ehkäisee omaishoitajien köyhtymistä.
- ➔ Edistetään ja huolehditaan aktiivisesti omaishoitajaystävällisistä työvoimapolitiittisista käytännöistä (esim. joustava työaika, osa-aikatyö, hoitovapaa, työntajan välittämät tilapäishoitoratkaisut, työpaikan mielenterveysasiat jne.). Kaikki asianomaiset sidosryhmät (työntekijät, työnantajat, työmarkkinaosapuolet ja viranomaiset) olisi otettava mukaan lainsäädäntötoimien ja käytännön toimenpiteiden muotoiluun ja toteuttamiseen.
- ➔ Nuoret hoivaajat olisi tunnistettava mahdollisimman varhaisessa vaiheessa (ammattilaisten tarkkaavaisuuden ja seulontatyökalujen avulla) ja heidän sekä heidän perheidensä tilannetta olisi arvioitava. Tämä edellyttää hyvää yhteistoimintaa aikuisille ja lapsille suunnattujen palvelujen välillä. Opetustoimen tulisi myös olla tietoinen omaishoidon vaikutuksesta (nuorten) hoivaajien koulu- ja opintosuorituksiin.

10 Tuo esiin omaishoitajien tarpeita kaikilla olennaisilla politiikan alueilla

Omaishoitajien tarpeisiin ja toiveisiin vastaavien hankkeiden menestyminen riippuu laajasti sosiaali- ja terveyspolitiikan yhteistoiminnasta. Omaishoitajien moninlaisiin tarpeisiin vastaavien, vaikuttavien, koordinoitujen tukimuotojen tarjonnan varmistamiseksi tarvitaan parempaa strategista suunnittelua ja yhteistyötä erimuotoisten palvelujen välillä.

Mitä pitäisi tehdä?

- ➔ Viranomaisten ja sidosryhmien olisi varmistettava, että näin tapahtuu tukemalla tässä strategiassa määriteltyjen tavoitteiden toteutumista ja saavuttamista sekä ottamalla huomioon omaishoitajien näkökulma kaikessa yhteiskuntapolitiittisessa kehityksessä, joka saattaa vaikuttaa omaishoitajien päivittäiseen elämään.
- ➔ Kansalaisjärjestöjä pyydetään käyttämään tätä strategiaa korostamaan julkisen politiikan seurauksia omaishoitajien päivittäiseen elämään ja lisäämään päätöksentekijöiden vastuullisuutta poliittisten päätösten vaikutuksista kaikilla tasoilla.

Tehdään omaishoitajaystävällisestä yhteiskunnasta totta!